

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 354:332.834

Л. І. Антошкіна

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем, пов'язаних із застосуванням компетентнісного підходу в сучасній освіті. Автором детально розглянута сутність зазначеного підходу, його зміст та призначення. Особливу увагу приділено принципам, на яких повинно базуватися компетентнісне навчання, відмінностям компетентнісного підходу від традиційних методик навчання. Крім того, також зазначені труднощі та перешкоди впровадження компетентнісного підходу в сучасний освітній процес.

Ключові слова: компетентнісний підхід, освіта, освітній процес, освітня система.

Summary. The article investigates the current problems associated with the use competence-based approach in modern education. The author discussed in detail the nature of this approach, its content and purpose. Special attention is paid to the principles on which it should be based competence-based learning differences of competence-based approach from traditional teaching methods. In addition, also difficulties and obstacles of implementation of the competence-based approach in the modern educational process are pointed.

Key words: competence-based approach, education, the educational process, the educational system.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем у сфері освіти на сьогоднішній день є зміст методів навчання як у теоретичному, так і у практичному плані, від вирішення якої залежить ефективність усього навчального процесу, результативність викладацької діяльності, ступень засвоєння матеріалів учнями. Виховання соціально і професійно активної особистості вимагає від вчителів застосування абсолютно нових методів, прийомів і форм роботи [1]. Щоб сформувати компетентного випускника у всіх потенційно значущих сферах професійної освіти і власної життєдіяльності, необхідно застосовувати активні методи навчання, технології, що розвивають, перш за все, пізнавальну, комунікативну і особистісну активність нинішніх учнів, набуття ними життєво важливих компетентностей, які дозволять орієнтуватися у сучасному інформаційному суспільстві, швидких змінах на ринку праці та в подальшому здобутті освіти.

У цьому контексті, з урахуванням сучасних вимог, змінюється концептуальний базис освітньої системи, основу якого складає компетентнісний підхід. Найбільш значущими завданнями національних систем освіти за компетентнісною концепцією ЮНЕСКО визначено такі: «навчитися пізнавати», «навчитися жити разом», «навчитися бути», «навчитися робити» [2]. Цими чотирма ключовими освітніми цілями визначаються життєво важливі компетентності, на формування яких повинна спрямовуватись сучасна освіта. Практична спрямованість компетентнісного підходу була задана матеріалами Симпозіуму Ради Європи, де підкреслюється, що для результатів освіти важливо знати не тільки що, але і як робити [6].

Реалізація компетентнісного підходу вимагає нового проектування як результатів освіти, так і самого навчального процесу та механізму управління ним. Таким чином, компетентнісний підхід займає провідне місце в процесі модернізації системи освіти, саме тому висвітлення його основних положень є нагальною потребою часу, що обумовлює актуальність обраної теми дослідження та підтверджує її практичну значущість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в розвиток компетентнісного підходу внесли такі вітчизняні вчені, як: О. Овчарук, О. Пометун, М. Пустовий, М. Сосніна, Н. Табачук, М. Філатов, А. Хуторський, Ю. Швалба та ін. Аналіз зарубіжного досвіду впровадження компетентнісного підходу на всіх освітніх рівнях наведений в роботах Ю. Кулюткина, Г. Сухобської, Л. Монахової, В. Федотової, В. Павлової, Н. Ситіної та ін.

Разом з тим слід відзначити, що на сьогодні все ще бракує робіт, які б мали прикладну спрямованість, також недостатньо висвітленими залишаються питання дослідження генезису концепції компетенції та її взаємозв'язку з іншими освітніми парадигмами.

Мета статті. З урахуванням зазначеного, мета статті полягає у дослідженні особливостей реалізації компетентнісного підходу в сучасній освіті.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід, як і саме поняття «компетенція», не є винаходом останніх десятиліть. Як відзначають дослідники, «компетентнісний рух» прийшов у сферу освіти з галузі економіки, а саме — з менеджменту і став «одночасно і реакцією, і джерелом компетентнісного підходу» [3]. Таким чином, було сформовано визначення компетентнісного підходу в освіті

© Л. І. Антошкіна, 2014

Таблиця 1

Порівняння традиційного та компетентнісного підходів в освіті

Критерії	Традиційна освіта	Компетентнісний підхід
Орієнтованість	Вивчення «чогось» (певної теми)	Навчання «чогось» (що отримують)
Основний упор	Аналіз причинно-наслідкових зв'язків	Розвиток здатності, уявлення і результату
Спрямованість	В минуле	В майбутнє
Зміст	Навчання «правильним» знанням і діям	Процес виявлення та усунення проблем
Установка	Помилка карна; жорсткий розклад	На помилках вчаться; гнучкий підхід
Результат підготовки	Людина, що знає	Людина, що думає

як сукупності загальних принципів встановлення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів. При проектуванні навчального процесу в логіці компетентнісного підходу одиницею побудови змісту є професійне завдання. У теперішній час компетентнісний підхід розглядається як один з головних шляхів підвищення якості не тільки професійної, але й загальної середньої освіти, як ключова методологія його модернізації.

Основу компетентнісного підходу складають три ключових принципи:

1. Основу освіти повинні складати базові знання та відповідні вміння, способи навчання, навички.

2. Зміст освіти повинні складати дійсно важливі і необхідні, а не другорядні знання.

3. Гуманне ставлення до особистості.

Перехід до компетентнісної освіти потребуватиме сутнісних змін у всіх ланках педагогічної системи, а значить, в ній самій як цілісності.

Компетентнісний підхід не заперечує академічних концептів, а поглиблює, розширює і доповнює їх. Компетентнісний підхід більш відповідає умовам ринкового господарювання, оскільки він припускає, крім орієнтації на формування поряд з професійними знаннями і вміннями (головне для академічного підходу), що трактуються як володіння професійними технологіями, ще й розвиток універсальних здібностей і готовностей (ключових компетенцій), які затребувані сучасним ринком праці. У той же час головні відмінності компетентнісного підходу від традиційного полягають у:

— врахуванні думки експертного співтовариства про головні тенденції та перспективи розвитку професії;

— зміщенні акценту в підготовці з дослідницького на діяльнісний підхід;

— моделюванні професійної діяльності на базі різних дисциплін.

У табл. 1 наведено порівняння традиційного та компетентнісного підходів в освіті.

Компетентнісний підхід розглядає освіту і освіченість як уміння вирішувати проблеми, незалежно від їх складності, спираючись на наявні знання. Це підхід, який акцентує увагу на результаті освітнього процесу, причому в якості результату розглядається не засвоєння суми інформації, а здатність людини самостійно діяти в різних проблемних ситуаціях, застосовуючи знання і породжуючи нові [4].

Завданнями компетентнісного підходу в сучасній освіті є:

— формування у учнів якостей, що необхідні для реалізації професійної діяльності, тобто мають бути сформовані якості, які необхідні роботодавцю;

— критерії та параметри оцінки результатів сучасної освіти мають бути уніфіковані і повин-

ні виражатися в термінах і результатах, які можуть бути інтерпретовані і враховані в будь-якому освітньому закладі будь-якої країни.

Компетентнісний підхід, будучи орієнтованим насамперед на нове бачення цілей та оцінку результатів професійної освіти, висуває свої вимоги і до інших компонентів освітнього процесу — змісту, педагогічних технологій, засобів контролю та оцінки. Головне — це проектування і реалізація таких технологій навчання, які створювали б ситуації включення учнів у різні види діяльності (спілкування, вирішення проблем, дискусії, виконання проектів).

Виокремимо чинники, які сприяють формуванню ключових компетенцій в сучасній освіті:

— діяльнісний характер навчання, тобто трансформація змісту навчання в цілісний проект діяльності, якою повинні оволодіти учні;

— орієнтація навчального процесу на різні види діяльності, що сприяють розвитку різних якостей особистості;

— перенос акцентів у навчанні зі збільшення обсягу інформації, призначеної для засвоєння учнями, на формування умінь її добувати і використовувати;

— розширення застосування отриманих знань, дій і відносин на рівні реалізації міжпредметної діяльності;

— розвиток самостійності і відповідальності учня за результати своєї діяльності;

— побудова навчальної діяльності, що вимагає співробітництва, взаємодії, комунікації, самоконтролю та рефлексії;

— забезпечення різноманіття форм взаємодії;

— подання проектової діяльності в процесуальній формі у вигляді системи завдань і ситуацій, що забезпечують орієнтування як у предметній, так і в ціннісній сфері;

— мотиваційне забезпечення і ціннісна орієнтація діяльності на основі створення можливостей самореалізації учасників навчального процесу.

При безперечних плюсах компетентнісного підходу його впровадження супроводжується низкою труднощів. Причини цього пов'язані не тільки з особливостями організації навчального процесу, консервативністю педагогічної спільноти, недостатньою обізнаністю батьківської громадськості. Незважаючи на наочну спільність деяких елементів компетентнісного підходу і традиційних для педагогіки уявлень про уміння і навички, ці феномени концептуально різні. На філософському рівні теорія і практика професійної освіти пов'язані з класичною університетською традицією, тоді як компетентнісний підхід базується на неокласичних уявленнях позитивізму і прагматизму [5].

Розглядаючи подібності та відмінності реалізації компетентнісного підходу в європейській і вітчизняній системі освіти, слід зробити наголос на такому. В обох випадках компетенції сформульовані в термінах «володіти, мати уявлення, вміти тощо», тобто в термінах, що виражають практичну готовність учнів до реалізації того чи іншого виду діяльності — це є головною подобою обох систем. Основна відмінність же полягає в тому, що українська система освіти все-таки прагне зберегти свої відмінні характеристики, а саме — не просто підготувати вузькопрофільного спеціаліста в конкретній сфері професійної діяльності, а фахівця, здатного до реалізації різних видів професійної діяльності в рамках одного напрямку підготовки.

Крім того, спрямований на підвищення якості освіти компетентнісний підхід не вирішує проблему мотивації студентів для реалізації таких важливих вимог, як безперервна освіта протягом усього життя і розробка індивідуальної освітньої траєкторії. Досягнення зазначених завдань потребує потужної мотивації для самоосвіти і самовиховання.

Висновки. Таким чином, підводячи підсумки проведеного дослідження, можна зробити такі висновки. Сучасні вимоги, які висувуються до професійної підготовки учнів, припускають досягнення інтегрованого кінцевого результату освіти, в якості якого розглядається сформованість у випускника ключових компетенцій як єдності узагальнених знань і умінь, універсальних здібностей і готовності до вирішення великих груп завдань — від особистісних до соціальних і професійних, а також спеціальних професійних компетенцій, що обумовлює актуальність та необхідність застосування компетентнісного підхо-

ду в сучасній освіті. Компетентнісний підхід тісно пов'язаний з провідними теоретичними ідеями і підходами, складовими наукової основи сучасного навчання. Сьогоднішній день намітив, з одного боку, необхідність, а з іншого — неминучість реалізації компетентнісного підходу, який дозволить перевести освіту як процес накопичення знання в діяльнісний процес, реалізувати зміну парадигми з «освіта на все життя» в «освіта через усе життя».

Компетентнісний підхід акцентує увагу на здатності використовувати отримані знання. За такого підходу цілі освіти описуються в термінах, що відображають нові можливості учнів, зростання їхнього особистісного потенціалу.

Безумовною перевагою компетентнісного підходу є визнання результатів освіти значущими за межами системи освіти, оскільки суспільство чекає від висококваліфікованого фахівця здатності бути носієм вільного духу, демократичних переконань і гуманістичних цінностей успішної діяльності в обраній професійній сфері.

Література

1. Друженко Т. П. Теорії міжкультурної комунікації як підґрунтя компетентнісного підходу до освіти / Т. П. Друженко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. — 2013. — № 14 (2). — С. 112–116.
2. Алексеева Е. А. Компетентностный подход в сфере образовательных услуг / Е. А. Алексеева, В. В. Хохлова // Актуальные вопросы развития науки. — 2014. — № 5. — С. 6–11.
3. Дегтярев С. Н. Компетентностный подход в образовании: от формирования познавательных стратегий к развитию способностей / С. Н. Дегтярев // Сборник научных трудов Sworld. — 2014. — Т. 14. — № 1. — С. 76–80.
4. Петрова В. Д. Компетентностный подход в формировании профессиональных навыков будущих специалистов / В. Д. Петрова // Обучение и воспитание: методики и практика. — 2013. — № 7. — С. 170–173.
5. Шапран О. Реалізація компетентнісного підходу в системі неперервної освіти / О. Шапран // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди». — 2013. — Вип. 28, Т. 1. — С. 319–324.
6. Haywood H. C. James Boyle and Stephen Fisher, Educational Testing: A Competence-Based Approach / H. C. Haywood // American journal of psychology. — 2014. — № 1. — P. 132–145.